

UVODNE NAPOMENE

Novi mediji i društvene mreže munjevitom brzinom se pretvaraju u sveprisutnu, paralelnu, digitalnu, stvarnost, i u svakodnevnu komunikaciju uvode mnoštvo novih pojmova. Većina ovih pojmova nema odgovarajući prevod na srpski jezik. Uglavnom, takav prevod nije ni moguć, a ni potreban, najviše zbog toga što je opšteprihvaćeno da se terminologija novih medija upravo i gradi na engleskom jeziku (mnogi od ovih termina potpuno su novi i za sâm engleski jezik). Stoga, glavna namera priređivača ovog pregleda najvažnijih pojmova, nije da se navedeni pojmovi doslovno prevedu već da se opisom i interpretacijom čitaocu pruži uvid u njihovo značenje. **POJMOVNIK NOVIH MEDIJA I DRUŠTVENIH MREŽA** sadrži preko 500 objašnjenih pojmova. Ovaj izbor, naravno, ni izdaleka ne sadrži sve pojmove kojima barata naša digitalna stvarnost, i koja u kontinuitetu stvara nove predmete i pojave. Pri sastavljanju pojmovnika prevashodno se vodilo računa da se čitaocu, na jednom mestu pruži pregled tumačenja pojmova iz više paralelnih, ukrštenih i simultanih oblasti (IT, mediji, digitalni marketing, itd), koje tvore osnovu svakodnevnog odnosa korisnika sa novim medijima, i obratno.

Ovakva tumačenja proističu iz prevoda i adaptacije onih tumačenja koja se mogu naći na internetu. Neki od tih izvora mogu se nazvati alternativnim, hakerskim ili nekonvencionalnim, pa i politički nekorektnim. Priređivač nije imao nameru da cenzuriše ponekad i radikalne interpretacije pojedinih pojmova, pogotovo onih koji su vezani za veoma živu oblast društvenih mreža i virtuelnih identiteta. Internet je, sâm po sebi, postao sinonim za slobodu komunikacije i za borbu protiv cenzure. U skladu sa sve prisutnijom *open source* praksom koja vlada savremenim korišćenjem informacija na internetu, tumačenja navedenih pojmova uvek su rezultat ukrštenih spoznaja iz nekoliko različitih

internet izvora. Naravno da je, opet u skladu sa stanjem u virtuelnom svetu, osnovno polazište najčešće ono tumačenje koje se nalazi na sajtu Vikipedije. Međutim, iako je Vikipedija daleko najobimnija enciklopedija ikada stvorena, mnogi od ovih pojmova na Vikipediji nemaju dovoljno jasno tumačenje, ili ga nemaju uopšte. Stoga je metod ukrštanja različitih tumačenja bio neophodan, pogotovo u oblastima kao što su TV tehnologija, medijski marketing, konvergencija medija, i sl.

Priređivač je uveren da je, u ovom delu, sâm izbor pojmova ono što je najvažnije, i što, naravno, odražava domet, pa i senzibilitet, samog priređivača. Svestan da će neke od informacija koje se ovde nalaze, zbog brzih promena u virtuelnim svetovima, već u samom momentu izdavanja biti u domenu istorijskog a ne aktuelnog, priređivač je ubeđen da celina ovog pojmovnika može da posluži kao korisno štivo za različite čitalačke publike. Od učenika i studenata, preko njihovih roditelja i prijatelja, do sámih nastavnika. Svi oni koji žele da obogate svoja znanja iz oblasti novih medija i društvenih mreža u ovom pojmovniku moći će da nađu nešto novo za sebe. I da ono što smatraju za shodno slobodno koriste i podele sa drugima.

A

Above-the-Line: Produkcijski troškovi koji »pokrivaju« izradu scenarija, honorare producenata, režisera i glavnih glumaca. Svi ostali produkcijski troškovi vode se kao *below-the-line* troškovi.

Access [pristup]: Mogućnost da se pristupi računarskim podacima i da se ti podaci upotrebe na sistemski određen način. Na primer, korisnik određeni fajl može da koristi u režimu *read access*, što znači da taj fajl može samo da čita, ali ne i da ga menja ili briše. Većina operativnih sistema nudi nekoliko različitih vidova pristupa. Sa druge strane, pojam *access* označava sposobnost medijskih korisnika da prođu (pristupe) do onih medija koji formiraju javno mnjenje, i to sa informacijom koja će, od strane tih medija, biti prihvaćena i uvažena. U tom kontekstu, *access* označava i sposobnost običnih korisnika da kompetentno i uz potpuno razumevanje sadržaja reaguju na dominantne medije i njihove poruke.

Across the Board: Reč *board* [srp. tabla] u jeziku medija označava vremenski period od nedelju dana, a pojam *across the board* se odnosi na medijski program, ili reklamu, koji se emituju redovno, u isto vreme, tokom cele nedelje.

Address [adresa]: U sferi interneta postoje dve vrste adresa – jedne su imejl [engl. e-mail] adrese koje služe za slanje elektronskih poruka preko mreže. Skoro uvek ove adrese sadrže i simbol @ između imena onoga koji šalje poruku i domena sa koga se poruka šalje. Druga vrsta adresa su adrese pojedinačnih veb-stranica, tekstualnih fajlova, grafika ili programa. Ove adrese se nazivaju *URL (Uniform Resource Locator)* i predstavljaju specifično formatirane tekstualne nizove koji se sastoje od tri osnovna dela: protokola, imena ili adrese domaćina [engl. host name], i lokacije fajla ili re-

sursa. Ovi sastavni delovi URL-a odvojeni su specijalnim simbolima i to na sledeći način: protokol :// host / lokacija.

AddThis: Servis društvenog obeležavanja [engl. bookmarking] koji korisnicima pruža mogućnost da kodiraju svoje veb-sajtove tako da posetioci tih sajtova dobiju opciju uključenja u izabrani sajt preko Fejsbuka, Tvitera, Instagrama, itd. Analitički deo ovog servisa omogućava detaljan i precizan uvid u posećenost sajta, pojedinačnih stranica na sajtu, mesta na kojima korisnici stupaju u interakciju sa sajtom (robnom markom) pa čak i način na koji komentarišu sadržaj sajta na Tviteru.

Agenda-setting: Sposobnost medija da izabrani sadržaj predstavi kao važniji. Učestalost objavljivanja i načinom njihovog predstavljanja, određeni sadržaji nameću se kao važniji. Pojam se koristi i da označi medije sa većim stepenom uverljivosti i kredibiliteta.

Aggregator: U računarstvu pojam poznat i kao *news aggregator*, *feed reader*, *news reader*, *RSS reader* ili jednostavno *aggregator*. Odnosi se na klijentski softver ili veb-aplikaciju koja prikuplja i sjedinjuje raznovrstan, objavljen i zaštićen, veb-sadržaj (novinski naslovi, blogovi, podkasti, vlogovi, itd.) i postavlja ga na jednu veb-lokaciju radi što lakše dostupnosti i preglednosti tog raznovrsnog materijala. Kako bi redovno posećivao veliki broj različitih veb-sajtova, korisnik mora da utroši dosta vremena. Agregatori pomažu u konsolidovanju velikog broja veb-sajtova u jednu veb-stranicu, skraćuju vreme i učinak potrebni da bi se redovno pratili izabrani veb-sajtovi. Takođe, na taj način korisnici stvaraju svojevrjne personalizovane veb-novine.

Alerts: Automatski internet pretraživači omogućavaju korisnicima da izaberu određene reči, fraze ili tagove, koje žele da pretraživač periodično proveri i da im rezultate provere dostavi putem imejla. Ova vrsta pretrage korisniku pruža uvid u to da li su on, njegova organizacija, blog, ili određeni

blogpost, negde spomenuti.

Algoritam: Skup formula koje su razvijene kako bi računar obavio određene funkcije. U društvenoj sferi algoritmi su važni jer sajtovima kao što su Fejsbuk i Gugl služe da bi što bolje razvili strategije razmene sadržaja [engl. content sharing]. U matematici i računarskim naukama, algoritam je procedura »korak-po-korak«, koja se primenjuje u kalkulacijama. Preciznije, algoritam je efektivan metod izražen kao finalizovana lista uputstava za kalkulaciju funkcija.

Anonymous FTP [anonimni FTP]: Način korišćenja FTP (*File Transfer Protocol*) programa za priključenje na drugi računar radi kopiranja fajlova uprkos tome što korisnik na drugom računaru nema svoj nalog [engl. account]. Prilikom priključenja na drugi računar, kao korisničko ime unosi se reč *anonymous*, a sopstvena imejl adresa kao lozinka. Upotrebom ovog metoda korisnik može da pristupi javno dostupnim fajlovima.

App: Skraćeno za aplikaciju [engl. application] koja izvodi određenu funkciju na računaru ili mobilnom uređaju. Raspon aplikacija je ogroman, od veb-pretraživača i igara, do specijalizovanih programa kao što su digitalni snimači, on-lajn razgovori, muzički plejeri, itd.

Application Software: Svaki računar ima ugrađen sistemski softver koji upravlja samim računaru i integriše sve njegove sposobnosti da obavlja zadate radnje. Softver koji omogućava funkcije koje su od koristi za samog korisnika, i prevazilaze osnovne radne funkcije računara, naziva se *application software* (pojavljuju se i termini *software application*, *application* ili *app*). Dakle, sistemski softver služi kao podrška aplikaciji, a aplikacija služi korisniku da obavi određenu, željenu funkciju.

Asynchronous Communication [asinhrona komunikacija]: Komunikacija putem interneta, koja nije vezana za

određeno mesto i vreme. U ovakvoj vrsti komunikacije poruke se razmenjuju direktno ali se, za razliku od sinhronne komunikacije, ne pojavljuju na jednom mestu u skoro isto vreme. Primeri asinhronne komunikacije su imejl liste, elektronske oglasne table, forumi, itd.

Astroturfing: Političke, reklamne ili PR kampanje koje se oblikuju tako da sakriju prave sponzore koji stoje iza poslatah poruka. Ovaj metod ima za cilj da porukama dá verodostojnost neutralnog pogleda na određenu temu tako što primaocu uskraćuje informacije o stvarnom poreklu poruke i pravom identitetu pošiljaoca. Ovaj termin je derivat termina *AstroTurf*, koji se koristi za sintetičke podne prostirke oblikovane tako da izgledaju kao prirodna trava. Astroturferi koriste razne softvere kako bi sakrili svoj identitet. Ponekad samo jedan operater pod pseudonimom može da se prikaže kao mnoštvo pojedinaca da bi se stvorio utisak široke podrške za određenu političku ili reklamnu agendu, robnu marku, proizvod.

Archie: Sistem za prikupljanje, indeksiranje i prikazivanje informacija na internetu. Nakon što *Archie* locira određeni fajl, korisnik upotrebljava FTP da bi ga koristio. *Archie* je istovremeno i program i sistem formiran od serverskih računara koji sadrže indekse fajlova.

Archive [arhiva]: Kolekcija fajlova i programa na internetu, koji su, uglavnom, dostupni za preuzimanje. Arhiva može da objedinjuje i teme iz onlajn diskusija koje su zatvorene i sačuvane za kasnije, kao moguće reference. Na blogovima, arhiva označava kolekcije prethodnih postova koji su, najčešće, organizovani po nedeljama i mesecima. Obično postoji mogućnost ostavljanja komentara i na arhivske postove.

ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network): Računarska mreža koju je, za vreme Hladnog rata, pokrenulo američko ministarstvo odbrane. Ova mreža je postala osnova za mrežu koja je kasnije dobila naziv *internet*.

ARPANET je stvoren sa ciljem da odoli nuklearnom napadu na Ameriku. Mreža je bila široko rasprostranjena, a povezivala je geografski veoma udaljene i »rasute« računare sa idejom da, čak i u slučaju uništenja većeg broja servera, preostali serveri budu u stanju da komuniciraju među sobom.

Artificial intelligence [veštačka inteligencija]: Tehnologija, odnosno grana računarskih nauka, koja izučava i razvija inteligentne mašine i softvere. Ovo polje definiše se kao »izučavanje i oblikovanje inteligentnih agenata, gde je inteligentni agent onaj sistem koji vidi/prepoznaje svoje okruženje i preuzima radnje koje povećavaju njegove izgleda za uspeh«. Termin *artificial intelligence* je 1955. godine prvi upotrebio Džon Mekarti (John McCarthy). On je veštačku inteligenciju definisao kao »nauku i inženjerstvo koji se bave stvaranjem inteligentnih mašina«. Celokupna oblast zasnovana je na pretpostavci da inteligencija, koja je centralna karakteristika ljudskih bića, može da bude tako precizno opisana da može biti simulirana od strane mašine. Ova pretpostavka pokreće filozofske rasprave o prirodi ljudskog uma kao i o etičnosti stvaranja veštačkih bića. U praksi, glavni ciljevi istraživanja veštačke inteligencije usmereni su na organizovanje znanja, rasuđivanje, učenje, komunikaciju, percepciju, kao i na sposobnost upravljanja predmetima.

API (Application Programing Interface): Niz prethodno definisanih komandi, funkcija i protokola, koji olakšavaju stvaranje softvera za određeni operativni sistem. U osnovi, API je protokol stvoren sa namerom da se koristi kao interfejs, od strane softverskih komponenti, kako bi one mogle međusobno da komuniciraju. API može da sadrži širok spektar specifikacija, uključujući i međunarodne standarde kao što je *POSIX*, *Vindouz API*, *Standard Template Library* ili *Java API*. API se razlikuje od *ABI (Application Binary Interface)* po tome što je API zasnovan na izvornim kôdovima dok je *ABI* zasnovan na binarnom interfejsu.

ATSC (Advanced Television Systems Committee) standards:

Standardi za emitovanje digitalne televizije, koje je, tokom devedesetih, u SAD, postavila grupa elektronskih i telekomunikacionih kompanija – ATSC.

Avatar: Slika-prizor, ili korisničko ime, koje predstavlja određenu ličnost u onlajn komunikaciji, na forumima i društvenim mrežama. U kiberprostoru, avatar je grafičko predstavljanje korisnika, odnosno njegov »alter ego«, ili njegov virtuelni karakter/lik. Avatar može da poprimi dvodimenzionalni oblik, kao ikona u internet forumima i onlajn zajednicama, ali i trodimenzionalni oblik, u igrama ili virtuelnim svetovima. U starijim sistemima, kao što je *MUD*, avatar je objekat (predmet) koji predstavlja korisnika. Reč *avatar* potiče iz hinduizma gde označava pojavu božanstva u zemaljskom obliku. U indijskim verovanjima, božanstva su bestesna i mogu da se iskazuju/pojavljaju u bilo kom obliku koji zažele.

Aspect ratio: Odnos širine i visine ekrana u audio-vizuelnim medijima izražen kroz razmeru brojeva. Razmera 4:3 je numerička sekvenca odnosa širine i visine ekrana kako ju je uspostavila američka organizacija koja se zvala *National Television Systems Committee* (NTSC). Broj četiri odgovara širini ekrana a broj 3 visini ekrana, pa se tako stvara fiksna proporcija ekrana nezavisno od njegove veličine. Proporcije ekrana koje se obeležavaju sa 16:9 odgovaraju tzv. *wide screen* DTV (Digital TV) prijemnicima i ekranima. Ova proporcija prisutna je u svim HDTV (High Definition TV) ekranima ali i u ponekim verzijama SDTV-a (Standard Definition TV). Broj 16 odnosi se na širinu ekrana, a broj 9 na visinu ekrana, opet, nezavisno od veličine samog ekrana. Tako se stvara proporcija ekrana/slike koja gledaocima omogućava doživljaj vrlo sličan doživljaju koji se ostvaruje prilikom praćenja kinematografske slike snimljene na 35 milimetarskom filmu.

Audience [publika]: Grupa potrošača/korisnika kojima je određeni medijski tekst namenjen, kao i svi oni koji dođu u kontakt sa datim, medijskim, tekstom.

Authentication [provera identiteta]: Verifikacija identiteta korisnika ili nekog računarskog procesa, obično putem korisničkog imena i lozinke, ili biometrijskom identifikacijom.

B

Backbone: Serija priključaka, ili veza velike brzine [engl. high-speed], koja formira prolaz unutar određene mreže. Ovaj pojam je relativan jer je *backbone* linija [srp. kičma] u manjim mrežama znatno manja nego mnoge linije koje nisu *backbone* ali se nalaze u većim mrežama.

Back Data: Vremenski intervali ili periodi nastajanja podataka koji su prethodili sadašnjem trenutku. Često se koristi i pojam *historical data*.

Back channel communication: Privatne imejl poruke ili druge vrste poruka, koje razmenjuju domaćini, ili učesnici, u toku nekog javnog skupa. Ovakve *backchannel* [srp. pozadinske] komunikacije mogu značajno da utiču na tok javnih skupova, debata, i konverzacija.

Backdoor pilot: Prva epizoda planirane TV serije, koja je snimljena kao samostalna TV emisija, ili TV film, odnosno, pilot emisija, a koja može biti emitovana kao programska jedinica, nezavisno od toga da li je emiter odlučio da prikazuje/realizuje celu seriju ili ne.

BackType: Platforma koja se bavila analitikom društvenih medija. Svojim klijentima (kompanijama i pojedincima) pružala je usluge merenja uticaja društvenih mreža, u cilju donošenja boljih marketinških odluka. U 2011. godini,

društvena mreža Tviter kupila je *BackType* (samo u 2012. godini analizirano je 50 milijardi tvitova, 10 milijardi linkova i 200 miliona korisničkih naloga).

Bandwidth [propusni opseg]: U teoriji informacija, količina podataka koja može da se prenese putem određenog komunikacionog uređaja, u jedinici vremena, izražava se pojmom *bandwidth*. Ovako izražen propusni opseg meri se brojem bitova u jednoj sekundi (bps); što je opseg veći to više podataka može da se prenese u određenom vremenskom intervalu, odnosno, veb-stranice se brže otvaraju a fajlovi brže preuzimaju. Ovaj pojam se često upotrebljava u sklopu pojma *wasted bandwidth* [srp. propusni opseg koji je »uludo utrošen«] a odnosi se na one informacije koje su beskorisne za korisnika (na primer, dugački potpisi sa obimnim generalijama na kraju imejl poruka) a koje teku kroz određeno mesto (tačku). Ipak, procena onoga što je beskorisno je u velikoj meri relativna – ono što je za jednog korisnika beskorisno za drugog može da bude od velike koristi.

Banners [baneri]: Reklame koje se prikazuju na veb-stranicama u formi sličica ili animacija. Klikom na baner, korisnik biva direktno preusmeren na veb-sajt oglašivača. Ovo je najrasprostranjeniji oblik onlajn reklamiranja.

Bardic television: Ovaj pojam uveli su teoretičari medija Fiske i Hartli (Hartley), 1978 godine. Njime su pokušali da istaknu aktivnu, produktivnu i značenjsku ulogu, i dejstvo, televizije. Umesto stanovišta da televizija predstavlja puku refleksiju društvenog života, Fiske i Hartli stoje na stanovištu da, slično načinu na koji su delovali drevni keltski bardovi, televizija deluje kao posrednik [engl. mediator] između vladalaca i patrona koji je finansiraju, i društva u celini. Na ovaj način, bard (televizija) ima značajnu funkciju u procesima društvene promene i društvenog konflikta. Prema ovim teoretičarima, televizija je ta koja, u datom društvu, određuje šta je u granicama »zdravog razuma« a šta nije.
